

Ινστιτούτο Φιλοσοφικών Ερευνών

www.philosophical-research.org

Απόστολος Πιερρής

Επικαιρικά και Επετειακά Κείμενα

*Στοχασμοί Ελληνικοί
για την 29^η Μαΐου 1453*

29 Μαΐου 2023

1204 και 1453

Δυο Ορόσημα του Ελληνισμού

Τα Εγκάθετα Καθεστώτα

και η Αυτοκρατορική Συνέχεια

Ο Ζόφος της Δύσης και το Φως της Ανατολής

Η Ρώμη, πρώτη οικουμενική πόλη, διήρκησε απόρθητη από το 750 π. Χ. (έτος ιδρύσεως κατά τον Πολύβιο, τον Απολλόδωρο, τον Διόδωρο και τους πίνακες των Μεγίστων Αρχιερέων της Ρώμης, - το 753 π. Χ. κατά τον Varro) μέχρι την κατάκτησή της από τον Αλάριχο και τους Γότθους το 410 μ. Χ., έτη 1460.

Η Κωνσταντινούπολη, δεύτερη και διάδοχος οικουμενική πόλη, επίσης διέμεινε απόρθητη από το 330 μ. Χ. (όταν καθιερώθηκε το Βυζάντιο ως Κωνσταντινούπολις και τελέσθηκαν τα εγκαίνια της πόλεως δεύτερης Ρώμης) μέχρι την κατάκτησή της από τους Φράγκους και τους Λατίνους το 1204, έτη 874.

Η Δύση (Βόρειοι και Δυτικοί Ευρωπαίοι) και στις δυο περιπτώσεις επενέβη διαλυτικά στο κεντρικό Σύστημα της Ιστορίας. Αλλά το γεωπολιτικό αυτό πεδίο συνεχεται δυναμικά από εστίες δύναμης και

πολιτισμικούς άξονες, έτσι ώστε να επιδεικνύει εξαιρετική οργανωτική αρχή ολοκλήρωσης στην ιστορία. Οι Δυτικές λοιπόν εκείνες κατακτήσεις και οι συνεχείς έκτοτε επιδράσεις και επιρροές δεν έπιασαν τόπο αλλά αποκρούστηκαν εύκολα ως παροδικές παρεμβολές και αποβλήθηκαν ως ξένα σώματα. Η Βυζαντινή αυτοκρατορία συνέχισε κατά διαδοχήν την Ρωμαϊκή και η Οθωμανική την Βυζαντινή χωρίς ρήγμα και στρώμα καταστροφής, σαν εκείνο που σηματοδότησε τις Ευρωπαϊκές εξελίξεις μετά την κατάρρευση του Δυτικού τμήματος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας τον 5^ο μ. Χ. αιώνα. Το Κεντρικό Σύστημα της Ιστορίας είναι πεδίο συρροής με κεντρομόλες δυνάμεις, ενώ ο Ευρωπαϊκός χώρος είναι τοπίο απορροής με φυγόκεντρες.

Στο Βυζάντιο ήταν ζωντανή η συνείδηση της κοινής αυτοκρατορικής ιδέας, και συνεπώς της συνέχειας της αυτοκρατορίας ως οργανωτικής δομής του οικουμενικού συστήματος (του Κεντρικού Πεδίου της Ιστορίας), από τους Ασύριους, στους Μήδους, τους Πέρσες, τον Μ. Αλέξανδρο και εν κατακλείδι στην Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, αδιάκοπη προέκταση της οποίας αναγνωρίζονταν η (λεγόμενη) Βυζαντινή. Και όντως επειδή το Κεντρικό Σύστημα της ιστορίας είναι κεντρομόλο, η ενεργός τάση και η επικρατούσα πραγματικότητα είναι η διαχρονική ολοκλήρωση του γεωπολιτικού πεδίου περί εστιακό αυτοκρατορικό άξονα. Οι δε μεταπτώσεις κατά τα τροπικά σημεία του άξονα σηματοδοτούν τον εκάστοτε αναδεικνυόμενο ικανότερο, ισχυρότερο και αποτελεσματικότερο φορέα της αυτοκρατορικής ιδέας, όταν ο προηγούμενος έχει παρακμάσει, και καθόλου δεν υποδηλώνουν ουσιαστική και δομική ανεπάρκεια της ίδιας της ιδέας και ανάγκη μεταβολής σε άλλη αρχή.

Έτσι, ο Κριτόβουλος περιλαμβάνει και την εδραίωση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας μετά την πόρθηση της Πόλης στην αυτή χρυσή σειρά με την ίδια «φύση και τάξη». Με Ελληνική αποδοχή του όντος ως καλού, και με διεισδυτική θεώρηση του φαινομένου, αποδοκιμάζει αυτούς που θα τον κρίνουν γιατί εξιστορεί εξελίξεις δεινές μεν για την Ρωμαϊκή και Ελληνική αυτοκρατορία, δοξαστικές δε για την Οθωμανική και τον νεανίσκο Ηγεμόνα. Τα θαυμαστά έργα εξαιωνίζονται δια της ιστορίας γράφει

επαναλαμβάνοντας Ηρόδοτο και Θουκυδίδη και Πολύβιο, ο δε ενεργών αυτά δοξαζόμενος διαφέρει κατά τις τροπές της ιστορίας.

Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὡς ἐξ ὅτου γεγόνασιν ἄνθρωποι, τὸ τῆς βασιλείας καὶ ἀρχῆς οὐδ' ὅλως ἔμεινεν ἐπὶ τῶν αὐτῶν, οὐδ' ἐνὶ γένει τε καὶ ἔθνει περιεκλείσθη, ἀλλ' ὡς πλανώμενά τε αἰεὶ καὶ ἐξ ἔθνων ἔθνη καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβοντα πανταχοῦ μεταβέβηκε τε καὶ περιέστη, νῦν μὲν ἐς Ἀσσυρίους καὶ Μήδους καὶ Πέρσας, νῦν δὲ ἐς Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους, κατὰ καιρούς τε καὶ περιόδους ἐνιαυτῶν ἐπιχωριάσαντά τε καὶ οὐδέποτε ἐπὶ τῶν αὐτῶν βεβηκότα. Οὐδὲν τοίνυν θαυμαστὸν καὶ νῦν τὰ ἑαυτῶν δρᾶσαι τε καὶ παθεῖν, καὶ Ῥωμαίους μὲν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν τύχην ἀπολιπεῖν, πρὸς ἑτέρους δὲ διαβῆναι τε καὶ μεταχωρῆσαι, ὥσπερ ἐξ ἄλλων ἐς τούτους, πανταχοῦ τὴν ἰδίαν φύσιν τε καὶ τάξιν τηροῦντα.

Κριτοβούλου Συγγραφῆς Ἱστοριῶν Α', 3, 4-5

Και έτσι ο λόγιος ιστορικός, Ἰμβριος ἀρχων, αφιερώνει την συγγραφή του στον Πορθητή ως Ρωμαίο αυτοκράτορα, συνεχιστή της αυτοκρατορίας (ακριβώς ανάλογα προς την σχέση Μ. Αλεξάνδρου και Περσικής αυτοκρατορίας), και προλογίζει το έργο του με μια επιστολή προς αυτόν:

Αὐτοκράτορι μεγίστῳ βασιλεῖ βασιλέων Μεχεμέτει, εὐτυχεῖ, νικητῇ, τροπαιοῦχῳ, θριαμβευτῇ, ἀηττήτῳ, κυρίῳ γῆς καὶ θαλάσσης θεοῦ θελήματι

Λείπει μόνον το *semper Augustus* και η αυτοκρατορική θειότητα για την πλήρη ταύτιση προς το Ρωμαϊκό τυπικό, αλλά αυτά αντιφάσκουν προς αμφότερες τις θρησκευτικότητες Χριστιανική και Μωαμεθανική, αντικαθίστανται δε από την κατακύρωση της κυριαρχίας θεοῦ θελήματι.

Μάρτυς αψευδῆς των ἁκρῶν ικανοτήτων και της μέγιστης αριστείας του Μωάμεθ είναι ο Γεώργιος Φραντζής, μυστικοσύμβουλος των Παλαιολόγων, ιδιαίτερα του Μανουήλ και του Κωνσταντίνου, και παθὼν τα ἑσχατά στο πρόσωπο του γιού του Ιωάννη από τον Σουλτάνο (*Χρονικό*, IV, 14, p. 383.16-22 Bekker). Το εγκώμιο του Μωάμεθ είναι μακρὸ και υπερθετικό (*Χρονικό*, I, 32, p. 92.19- 93.16, p. 94.22 – 95.21 Bekker). Συνεδύαζε ἄκρα ριψοκίνδυνο δραστηριότητα της νεότητας με γεροντική στοχαστική φρόνηση («*παιδαριογέρων*» εις ἄκρον, γράφει ο Φραντζής). Εἶχε υπέρτατη ικανότητα και στις πολιτικές και στις στρατιωτικές διοικήσεις. Εραστής της σοφίας ο ἴδιος, αρεσκόταν να συνευρίσκεται με σοφοὺς ἄνδρες, ιδιαίτερα προσφιλῆς

του δε ήταν ο Γεννάδιος. Είχε μνηθεί και στην αστρολογία. Βαθύς μελετητής της ιστορίας, πρόσχε ιδιαίτερα τροπικά πρόσωπα και σημεία, και πάνω από όλα τους βίους και τα κατορθώματα του Μ. Αλεξάνδρου, του Οκταβιανού Αυγούστου, του Μ. Κωνσταντίνου και του Θεοδοσίου, - η επιλογή και από μόνη της βεβαιώνει υψηλή επίγνωση των μεγίστων. Την μελέτη αυτή έτρεπε σε πρακτική σοφία, πώς θα υπερβεί τους πάντες και θα αυξήσει τα όρια της βασιλείας του εις άκρον, *«ό και εποίησεν»*. Στο τέλος της βασιλείας του είχε οργανώσει κράτιστη και αποφασιστικότερη εκστρατεία στην Ιταλία, ο στρατός του κατελάμβανε την μια πόλη μετά την άλλη, και εάν δεν απέθνησκε *«τα όμοια ως και ημείς οι Ιταλοί έπαθον αν»*. Δέκα βασιλείες υπέταξε και εδούλωσε, 200 Χριστιανικές πόλεις κατέλαβε, πέντε γλώσσες εκτός της δικής του μιλούσε άψογα, φυσικά και την Ελληνική μεταξύ αυτών. **Στην Αθήνα εμφιλοχώρησε για την αρχαιότητα.**

Ο Ευρωπαϊσμός (για τον οποίο έγραφα και στον προηγούμενο αφορισμό μου «Τί Φταίει;»), ο Δυτικισμός, κατέστρεψε και το Βυζάντιο.

Σε κάθε κίνηση της πολιτικής ηγεσίας για συνδυασμό (που εσήμαινε πολιτισμική και θρησκευτική Ένωση) με την Δύση για την τάχα βοήθειά της κατά των Οθωμανών, ο λαός και η πνευματική ηγεσία αντιδρούσε περισσότερο ακυρώνοντας επί του πεδίου τους άφρονες σχεδιασμούς των αυτοκρατορικών κύκλων. Ό, τι και να συμφωνούσαν δεν ίσχυε.

Αυτό επιδείωνε την κατάσταση. **Το σχίσμα μεταξύ λαού και εξουσίας βάθαινε.** Και οι υλικοί παράγοντες της κοινωνικής συνοχής συνεργούσαν σε αυτό αθετούμενοι. Η μετατροπή μετά την Μακεδονική δυναστεία της πολιτικής οργάνωσης από την Ρωμαϊκή αρχή της στρατιωτικής αυτοκρατορίας σε μια ολιγαρχία ευγενών και γαιοκτημόνων, (από την Ρωμαϊκή αυτοκρατορία στρατιωτικής μοναρχίας σε Ελληνική βασιλεία αρχοντολογικής ολιγαρχίας), αφ' ενός μείωνε συνεχώς την πολεμική επάρκεια της αυτοκρατορίας, αφ' ετέρου προκαλούσε δυσανεξία οικονομική και δυσφορία πολιτική στον λαό κατά της ηγεσίας (που κι αυτή εντεινόταν από την στρατιωτική αδυναμία και το λαϊκό αίσθημα της αποτυχίας του κράτους). Η απώλεια γαιών και πληθυσμών, η μείωση των εισοδημάτων της ολιγαρχίας, η ανάγκη πληρωμών σε κοντινούς και

μακρινούς πολεμικούς γείτονες για παροχή ειρήνης, όλα μαζί αύξαιναν την φορολογία και μείωναν την βάση της.

Η συνολική αποτυχία απομάκρυνε τον λαό από το αυτοκρατορικό καθεστώς. Λαός και εδάφη προσετίθεντο στο Οθωμανικό σουλτανάτο που κατέστη η επιτυχέστερη στρατιωτική, οικονομική και πολιτική οργανωτική αρχή στο Βαλκανομικρασιατικό γεωπολιτικό πεδίο. Η αυτοκρατορία περιωρίσθηκε εν τέλει κατ' ουσίαν στην Πόλη, την Σηλυμβρία και το Δεσποτάτο του Μορέως. Από αυτά μόνο το Δεσποτάτο είχε μια ενεργό υπόσταση. Εκεί στην Πελοπόννησο παίχτηκε η τελευταία πράξη του δράματος του Βυζαντινού Ελληνισμού (όπως το μυθιστορείο ο Παπαδιαμάντης στην «Γυφτοπούλα»).

Και στις 29 Μαΐου 1460 ο Δημήτριος παρέδωσε το Δεσποτάτο στον Μωάμεθ με προσωπική συνέντευξη.

Η Πόλη ήταν ένα φάντασμα. Μετά την Λατινόφρονα Ενωτική λειτουργία στην Αγία Σοφία που προκάλεσε ο Κωνσταντίνος όταν έγινε αυτοκράτωρ, ο λαός αποστυνάζει την εκκλησία των εκκλησιών ως μiasμένη. Ζήτησε ο αυτοκράτωρ από τον εξ απορρήτων Φραντζή να κάνει, με βάση τις μερικές αναφορές των αξιωματικών, μυστική καταγραφή των δυναμένων να φέρουν όπλα κατά την έσχατη ανάγκη της Πόλης, των νεώτερων μοναχών περιλαμβανομένων λόγω της υπέρτατης περίπτωσης. Και βρέθηκαν 4.973 Βυζαντινοί και μόλις 2000 ξένοι Ευρωπαίοι (τόση ήταν η «βοήθεια» από την Δύση σε ανταπόκριση προς την ανένωτο Ένωση, μισθοφόροι κυρίως, υπό ιππότες). Και στέναξε ο Κωνσταντίνος όταν ο έμπιστός του Φραντζής του είπε την μυστική πικρή αλήθεια. **Η Πόλη είχε αδειάσει από λαό προ καιρού, πριν την πολιορκία δε έγινε και η τελευταία φορά φυγής, μαζί και άρχοντες.** (Χρονικό, ΙΙΙ, 3, p. 240.17 – 241.18 Bekker).

Η τελική καταστροφή ωφείλετο στην άφρονα Ενωτική πολιτική του Ιωάννη, την οποία ακρίτως ακολούθησε ο Κωνσταντίνος όταν εκ των αδελφών έγινε αυτοκράτωρ αντί του πορφυρογέννητου Δημητρίου που ακολουθούσε στρατηγική συνεννόησης με το Οθωμανικό σουλτανάτο. (Αναφορά για την αντιπαλότητα των δύο αδελφών μετά τον θάνατο του Ιωάννη για τον ορισμό του νέου αυτοκράτορα κάνει ο Φραντζής, Χρονικό, ΙΙΙ, 1, p.

204 Bekker). Η αιχμή της θεμελιώδους και διαχρονικής αντιπαράθεσης αντιθετων στρατηγικών εστιάσθηκε επί Ιωάννη στην Σύνοδο της Φερράρας – Φλωρεντίας.

ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ τῆς συνόδου ὑπόθεσις ἦν αἰτία πρώτη καὶ μεγάλη ἵνα γένηται ἡ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἀσεβῶν ἔφοδος, καὶ ἀπὸ ταύτης πάλιν ἡ πολιορκία καὶ αἰχμαλωσία καὶ τοιαύτη καὶ τοσαύτη συμφορὰ ἡμῶν.

Φραντζής, *Χρονικόν*, II, 13, p. 178.5-9 Bekker

Και προς επίρρωση της αλήθειας, ο Φραντζής διηγείται μυστική συνέντευξη περί στρατηγικής του αυτοκράτορα Μανουήλ με τον συναυτοκράτορα γιό του και μέλλοντα αυτοκράτορα Ιωάννη, παρόντος μόνου του ίδιου του Φραντζή. Ο φρόνιμος Μανουήλ τονίζει ότι ο μόνος δισταγμός που κάνει τους Οθωμανούς να έχουν ανεκτική πολιτική προς την Πόλη είναι ο φόβος μήπως καταπονούμενοι υπέρμετρα οι Βυζαντινοί ωθηθούν να ταυτιστούν και ενωθούν με τους Δυτικούς, οπότε αυτοί θα έχουν λόγο αφορμής την υποστήριξη του Βυζαντίου για να στραφούν ενεργητικά κατά του Σουλτανάτου. Συνιστά λοιπόν στον Ιωάννη για την συζητούμενη Σύνοδο, να δείχνει μεν ότι αντιμετωπίζει και μελετά το θέμα όταν μάλιστα πιέζεται ιδιαίτερα από τους Τούρκους, **ποτέ όμως να μην την πραγματοποιήσει, γιατί οι «ημέτεροι» δεν πρόκειται να δεχθούν «μέθοδον και τρόπον ενώσεως, συμφωνίας τε και ειρήνης και αγάπης και ομονοίας»** προς τους Δυτικούς, εκτός της επιστροφής εκείνων στην κοινή, αρχική Ορθοδοξία, - πράγμα αδύνατον. Κάνοντας λοιπόν την Ένωση με εξουσιαστική βία, θα δημιουργηθεί χειρότερο σχίσμα, και έτσι επίσης θα αποκαλυφθεί στους Οθωμανούς η ανυπαρξία πραγματικής ενσωμάτωσης του Βυζαντίου στην Δύση. Κατά συνέπεια θα εξέλει ο φόβος και ο δισταγμός του Σουλτανάτου για οριστική λύση του προβλήματος της Πόλης.

Ο Ιωάννης δυσανασχετεί στην ανάλυση του πατρός του, και χωρίς να πει κάτι, φεύγει από την συνάντηση. Ο αυτοκράτωρ γίνεται σύννους, πέφτει σε περισυλλογή, και λέει στον Φραντζή:

δοκεῖ τῷ βασιλεῖ τῷ υἱῷ μου εἶναι αὐτὸν ἀρμόδιον βασιλέα, πλὴν οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ· βλέπει γὰρ καὶ φρονεῖ μεγάλα, καὶ τοιαῦτα οἶα οἱ καιροὶ ἔχρηζον ἐπὶ τῆς εὐημερίας τῶν προγόνων ἡμῶν. πλὴν τῇ σήμερον ὡς παρακολουθοῦσιν ἡμᾶς τὰ πράγματα, οὐ βασιλέα θέλει ἡμῶν ἢ ἀρχὴν ἀλλ' οἰκονόμον· φοβοῦμαι γὰρ μὴ ποτε ἐκ τῶν

ποιημάτων καὶ ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ γένηται χαλασμός τοῦ οἴκου τούτου.

Χρονικόν, II, 13, p. 179.8-15 Bekker

Ο χαλασμός ἐγίνε του οἴκου: την δυναστεία των Παλαιολόγων διεδέχθη η δυναστεία των Οσμανλιδών. Η αυτοκρατορία ἔμεινε στην γεωπολιτική και πολιτισμική ταυτότητά της και διεσώθη.

Ο Ιωάννης είναι τώρα αυτοκράτωρ. Διενεργείται η Σύνοδος του πνευματικού και ιστορικού ολέθρου. Αποφασίζει να πάει ο ίδιος για να τελειώσει το θέμα. Εξηρημένο ὅπως είναι το Βυζάντιο από το Σουλτανάτο, στέλνει πρέσβυ στον Σουλτάνο να του το αναγγείλει «*ως τάχα φίλον και αδελφόν*» (Φραντζής). **Η απάντηση του Σουλτάνου είναι αποκαλυπτικής σημασίας, ειρωνική, φρόνιμα συμβουλευτική, και επί της ουσίας: δεν του φαίνεται καλή ιδέα απαντά!** Προς τί να πάει ο αυτοκράτωρ, να μοχθήσει με τους βάρβαρους Δυτικούς, να καταξοδέψει ὅ, τι ἔχει και δεν ἔχει (από τα ολίγιστα που του ἔχουν μείνει), - και στο τέλος ποιό το κέρδος; Εδώ είμαι εγώ για λογαριασμό του. Τί ανάγκη ἔχει; Χρειάζεται χρήματα; Να του δώσω εγώ ὅ, τι θέλει.

Συμφέρει περισσότερο τον Βασιλέα η φιλία του Σουλτάνου παρά η των Λατίνων – είναι το διπλωματικό μήνυμα. (Συρόπουλος, *Απομνημονεύματα*, III, 21).

Βαθύς προβληματισμός πέφτει στην Πόλη μεταξύ των αρχόντων από την απάντηση του Σουλτάνου.

Καὶ ἐγένετο πολὺς λόγος καὶ βουλή, πότερον γένηται τὸ τοῦ Ἀμνηρᾶ θέλημα, ἢ ἀπελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν σύνοδον. ὅμως ἐγένετο ὅπερ ᾗθελεν ὁ βασιλεὺς ἢ μᾶλλον ἢ κακὴ τύχη.

Χρονικόν, II, 14, p. 180.5-8 Bekker

Ο Ιωάννης επιβάλλει δια της βίας την ανοησία του. Ο Σουλτάνος ακολουθῶς σκέπτεται και σχεδιάζει να επιτεθεί στην πόλη, απερχομένου του αυτοκράτορος και της κουστωδίας. Αποτρέπεται με την συμβουλή του Χαλίλ πασά, που επικαλεῖται το ενδεχόμενο Λατινικής εκστρατείας εάν ο Ιωάννης, ευρισκόμενος προ τετελεσμένου Οθωμανικής επίθεσης στην Πόλη, επικυρώσει την Ένωση. Ο συμβουλάτορας προτρέπει πολιτική αναμονής και ο Σουλτάνος υποχωρεί.

Όσο να γνωσθεί στην Πόλη η υπερίσχυση της πολιτικής του Χαλίλ πασά, συμβαίνει μέγιστη αναστάτωση. Φαίνεται ότι ο Κωνσταντίνος και οι πλείστοι των αρχόντων θεωρούν άκαιρη την επιμονή του Ιωάννη, και στέλνουν αντιπρόσωπό τους τον Θωμά να συζητήσει μαζί του το θέμα. **«Και λογισμός και τρικυμία εν τη πόλει περιέπεσε πλείστη»**, έως ότου μαθεύτηκε η τελική απόφαση του Σουλτάνου. Τότε ο Ιωάννης εθεώρησε εαυτὸν δικαιωμένο στην ανόητη επιμονή του και προχώρησε βιάζοντας όλους προς την Ενωτική πολιτική του, χωρίς να λογαριάζει τα σκάνδαλα που αυτή γεννούσε, και που αποδείκνυαν **«το ως μη ὠφείλε γενέσθαι την σύνοδον»** (Χρονικό, II, 14, p. 180.8 – 181.7 Bekker).

Και εγένετο η Σύνοδος. Την έσχατη εξαθλίωση και ταπείνωση των Βυζαντινών εκεί, υλική και πνευματική, διεκτραγωδεί λεπτομερώς ο Συρόπουλος, Μέγας Εκκλησιάρχης του Πατριαρχείου, με τα **Απομνημονεύματά** του από την Σύνοδο στην οποία μετείχε.

Οἶμοι ὅτι οὐδ’ ἀμυδρῶς γοῦν ἐκτραγωδήσαι τὴν ἐμπεσοῦσαν ἡμῖν τῶν δεινῶν συμφορὰν ἔξεστιν, ἐπεχομένης καὶ τῆς χειρὸς καὶ γλώττης τῷ μεγέθει τῶν δυσχερῶν καὶ τῇ ἀνοίᾳ τε καὶ αἰσχύνη τοῦ γένους.

Συρόπουλος, *Απομνημονεύματα*, III, 21 Laurant

Ένα φθάνει για να χαρακτηρίσουμε την κακοσύνοδο. Δεν έδιναν στους δυστυχείς Βυζαντινούς συνοδικούς χρήματα για να συντηρηθούν, ώστε με τον οικονομικό αυτόν ειδικό εκβιασμό να αναγκασθούν να υπογράψουν τον όρο της Ενώσεως, - ούτε από το άλλο μέρος τους άφηναν να φύγουν. Τους έκλεισαν στο τέλος μέσα στον οίκο που διέμενε ο αυτοκράτωρ, και τους έφεραν τον Όρο,

Καὶ ὑπέγραψε καὶ ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος καὶ ἐφεξῆς οἱ λοιποὶ τοποτηρηταὶ καὶ ἀρχιερεῖς, μεθ’ οὓς καὶ ἡμεῖς οἱ δέιλαιοι, ἐθελοακουσίως οἶμοι, ὡς οἶδας Χριστὲ βασιλεῦ. Σιτηρέσιον μὲν οὖν ἐλείπετο ἡμῖν τότε μηνῶν πέντε· μαρτύρομαι δὲ τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, ὅτι οὐδὲ μνήμη τούτου ἐγένετο παρὰ τινος τότε, οὐδ’ ἡ τυχοῦσα ἀπαίτησις παρὰ τινος τῶν ἡμετέρων ἢ ὑπόσχεσις παρὰ τῶν Λατίνων, ἀλλ’ εἰ καὶ πάντες τῇ ἐνδείᾳ συνειχόμεθα, ὅμως ἐν μυχοῖς καρδίας στένοντες καὶ δακρύοντες οἱ πλείους ὑπεγράφομεν. Οἶδε ταῦτα ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς

Απομνημονεύματα, X, 14, p. 492.30 – 494.3 Laurant

Ματαιότητα όμως τα πάντα ως παρά φύσιν πεπραγμένα. Και εξευτελίστηκαν οι άθλιοι Βυζαντινοί υπακούοντες **έθελοςκουσίως** στον Ιωάννη, και ουδέν επράχθη. Μηδέν το αποτέλεσμα. **Ο όρος έμεινε ένα παλιόχαρτο.** Όλοι υπέγραψαν εκτός ενός, του Μάρκου της Εφέσου. (Ο Πατριάρχης είχε φύγει από την ζωή για να μην υπογράψει). **Υπερίσχυσε η γνώμη του ενός, έναντι των πάντων πολιτικών και θρησκευτικών. Επιστρέψαντες οι υπογράψαντες αποποιήθηκαν μετά βδελυγμίας την υπογραφή τους.**

Ούτε λόγος προφανώς για βοήθεια από την Δύση, υπογραφή ή μη υπογραφή. Απεδείχθη και έωλο το σόφισμα του Χαλίλ πασά και των συν αυτώ, αν δεν ήταν κερδοσκοπικό πονήρευμα. Η Δύση δεν θα παρενέβαινε υπέρ της πόλης απέναντι σε μια ήδη εμπεδωμένη αυτοκρατορία του κεντρικού συστήματος της ιστορίας. Ο Μωάμεθ, γενόμενος σουλτάνος, εκτέλεσε τον δικό του βεζύρη Αλί πασά για την ίδια στρατηγική αξιολόγηση, μαζί με τους ομοϊδέατες του που ανησυχούσαν για την μεγαλοφροσύνη, ορμητικότητα και ικανότητα του νεαρού ηγεμόνα και πριν την ανάρρησή του στον θρόνο επί του πατρός του Σουλτάνου (Χρονικό, ΙΙΙ, 4, p. 265.18 – 268.19 Bekker).

Ο Μωάμεθ είχε προτείνει στον Κωνσταντίνο συνθήκη ειρήνης που προέβλεπε την παράδοση της Πόλης και την ανταλλαγή της με άλλη περιοχή ηγεμονίας. (Φραντζής, Χρονικό, ΙΙΙ, 9, p. 292.20-23 Bekker). Τις διαφωνίες και τα σχέδια της Σουλτανικής αυλής προδίδει ο Αλί πασάς στον αυτοκράτορα, πιθανώς συνεννοούμενος με τους Βυζαντινούς για τις θέσεις του. Ουδέν το όφελος έναντι της θείκης κατάνκρισης. Την παραμονή της τελικής επίθεσης ο Μωάμεθ επιτάσσει στον στρατό του νηστεία δι' όλης της ημέρας και επτά λουτρά, ώστε κεκαθαρμένοι και αγνοί να προσευχηθούν στον Θεό για νίκη. Το βράδυ εδημηγόρησε ενθαρρύνοντας τους πολεμιστές του να κάνουν έργο άξιο αιωνίου μνήμης (Χρονικό, ΙΙΙ, 5, p. 268.20 – 270.24 Bekker).

Μετά την πόρθηση, η Πόλη παραδόθηκε στην λεηλασία επί τρεις ημέρες, όπως ίσχυε το δίκαιο του πολέμου για κατακτηθείσα και μη παραδοθείσα πόλη. **Κατόπιν ο Μωάμεθ επέβαλε απόλυτο τάξη, για να κερδίσει την αποδοχή όλων των πληθυσμών, και πρωτίστως του Ελληνικού, της κραταιής πια αυτοκρατορίας, συνέχειας της προηγούμενης.** Οι κρυμμένοι

κάτοικοι της πόλεως και όσοι είχαν διαφύγει εκλήθησαν να επιστρέψουν στα σπίτια τους ελεύθεροι και ανενόχλητοι, ζώντας έκαστος *«κατά την τάξιν και θρησκείαν αυτού, ως και πρότερον ην»*. Την Ορθόδοξο εκκλησία μεγαλοπρεπώς εδραίωσε και κατοχύρωσε, τηρώντας ακόμη και το τυπικό των σχέσεων μεταξύ Αυτοκράτορος και Πατριάρχου. Στην ουσία αυτό εσήμαινε μεγαλύτερη ελευθερία και ανεξαρτησία και εξουσία της Εκκλησίας γιατί τώρα ο αυτοκράτωρ ανήκε σε άλλη θρησκευτικότητα και δεν είχε εγγενείς λόγους ανάμειξης όπως οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες στους οποίους θρησκευτικότητα και πολιτική συνθεωρούντο. (Παράδειγμα οι Ίσαυροι και η Εικονομαχία). Ο πατριάρχης ανεδείχθη σε εθνάρχη. (*Χρονικό*, III, 11, p. 304.12 -308.17).

Τον νεκρό του Κωνσταντίνου διέταξε ο Μωάμεθ να ταφεί χριστιανικά με βασιλικές τιμές. Την πονηρία του Μεγάλου Δούκα Νοταρά παραδειγματικά επιμώρησε. Την συνέπεια, αρετή και σοφία του Σχολάριου, εκλεγέντος Πατριάρχου, επιδεικτικά ετίμησε. Εκτέλεσε εκ των αρχόντων τους προεξάρχοντες της αντιοθωμανικής πολιτικής, καθώς και τους υποκινητές της Δυτικούς, τους επικεφαλής των Βενετών και Καταλανών με τα παιδιά τους. (*Χρονικό*, III, 9, p. 290.18 – 293.20). Στους αιχμαλώτους (ακόμη και στους ιδιωτικούς των στρατιωτών) έδωσε το δικαίωμα να εξαγορασθούν από τους συγγενείς και φίλους τους έναντι ρητής αμοιβής (και ο Φραντζής επωφελήθηκε από την διάταξη αυτή). Προσήλκυσε με κάθε τρόπο, μετατοπίσεις και ελαφρύνσεις, κατοίκους, τους πεφευγότες να επιστρέψουν, καινούριους να την εποικίσουν, στην έρημη πόλη. Σε λίγα χρόνια η Πόλη των Πόλεων έσφυζε από ζωή και εθνοποικιλία, όπως προκύπτει από δημογραφική απογραφή δυο δεκαετιών μετά την Πόρθηση.

Η Πόλη, μετά την πολιτικοοικονομικοστρατιωτική παρακμή και κατάρπτωσή της από την ανεπάρκεια της διοίκησης επί Κομνηνών και Παλαιολόγων, ανέκτησε την φυσική θέση της ως εστιακός άξονας του κεντρικού συστήματος της ιστορίας, ως δηλαδή «Πρωτεύουσα του Κόσμου».

Η Άλωση της Πόλης το 1453 αποτελεί εσωτερική υπόθεση του γεωπολιτικού και πολιτισμικού πεδίου του Κεντρικού Συστήματος της Ιστορίας. Υπό την ηγεσία του Μανουήλ ή του Δημητρίου η τελική πράξη θα ήταν ομαλότερη όπως με το Δεσποτάτο του Μορέως. Αλλά η ουσία της αυτοκρατορικής οργάνωσης της κεντρικής γεωπολιτικής περιφέρειας δεν αλλάζει. Το ζήτημα ήταν ποια είναι η ισχυρότερη και ικανότερη και αποτελεσματικότερη οργανωτική αρχή του πεδίου. Και η απάντηση είναι αναμφισβήτητα η Οθωμανική.

Το Βυζάντιο, από το δεύτερο μισό του 11^{ου} αιώνα και την μάχη του Μαντζικέρτ, φάνηκε ανίκανο να διαχειρισθεί τις αυτοκρατορικές δομές του μεγάλου πεδίου. Αντιθέτως οι Οθωμανοί επανέφεραν, επεζέτειναν και ενέτειναν την δυναμική του προς τις εποχές ακμής της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, στην περίοδο της Μακεδονικής δυναστείας, στους χρόνους του Ηρακλείου, και ακόμη πιο ψηλά στην εποχή του Ιουστινιανού, και έτι περαιτέρω στην κατάσταση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Κατάφεραν να ενοποιήσουν ένα τεράστιο πεδίο μέγιστης διαφοροποίησης, έχοντας μάλιστα να κάνουν και με αντίθεση δυο μονοθεϊστικών απόλυτων θρησκευτικοτήτων, της Ορθοδοξίας και του Μωαμεθανισμού. Σε αυτό υπερέβησαν και το θάυμα της Ρώμης. Μόνο ένα αυτοκρατορικός λαός καταφέρει τέτοια ιστορικά επιτεύγματα. Εμπνέεται και εξίσταται κανείς αναλογιζόμενος τί θα μπορούσε να είχε πραγματωθεί αν ο κατ' εξοχήν πολιτισμικός λαός του κεντρικού συστήματος, ο Ελληνισμός, έπαιζε τον ρόλο του στην παραγωγή των υψηλών μορφών έκφρασης σε τέχνη και λόγο της γεωπολιτικής ενότητας του πολυσχιδούς πεδίου, στην επεξεργασία και φανέρωση των οικείων βαθύτερων πολιτισμικών αξιών της ταυτότητάς του.

Σε αντίθεση προς τις εσωτερικές αυτές διεργασίες του οικείου χώρου, άλλη και αλλοία τελείως είναι η φύση της Δυτικής κατάκτησης της Πόλης στις 12 Απριλίου του 1204.

Και πρώτον η εγγενής Ευρωπαϊκή υποκρισία, αείποτε φανερή και ανυπόφορη, ιδίως δε στο αρχικό στήσιμο (όπως τότε) και στην τελική κατάρρευση (όπως τώρα) του Δυτικού οικοδομήματος στην ιστορία. Με

δηλωμένο σκοπό την απελευθέρωση των Αγίων Τόπων από τους Μωαμεθανούς, οι Σταυροφόροι του Χριστού κουρσεύουν την Πόλη και διαμοιράζονται την Ορθόδοξη αυτοκρατορία. **Χωρίς σταθερό αποτέλεσμα φυσικά, γιατί είναι αλλότρια παρέμβαση όσο μαλακή μάσκα κι αν φοράει, και όχι οικεία διευθέτηση όσο σκληρή διαπάλη κι αν αυτή προκαλεί.**

Μετά είναι βάρβαροι και όχι άγριοι (όπως το διακρίνει ο Schiller). Οι άγριοι ζουν κατὰ φύσιν, ολοσχερές μέρος της φύσης. Έχουν όμως την φυσική ενστικτώδη ευαισθησία του όμορφου, και μέσα στα φυσικά πάθη τους. Αλλά ούτε τα φυσικά πάθη και σχέσεις, ούτε το άνθισμα της φύσης, ούτε οι θεμελιώδεις φυσικές δομές της χθόνιας γονιμότητας και της μεγάλης Μητέρας, της βιάζουσας δύναμης και του Μεγάλου Κυρίου, του ανθού της ύπαρξης και του Μεγάλου Κούρου, - τίποτα από αυτά τα βιώματα, και τις μορφές που τα εκφράζουν, των κοσμοϊστορικών επαναστάσεων της ανθρώπινης ιστορίας, δεν μετράει στον Βάρβαρο όσο το εγώ του υποκειμένου του και η βούλησή του. **Αντιθέτως το Κεντρικό Σύστημα είναι η έδρα του πολιτισμού και στις τρεις μεγάλες του εκφάνσεις.**

Και τρίτον τα καθέκαστα. Σπουδαίος ιστορικός ο Νικήτας Χωνιάτης επιφυλάσσει στα γεγονότα της Λατινικής κατακτήσεως. Δεν μένει υπερβολή απεχθούς πράξεως που να μην εκτέλεσαν οι Δυτικοί, όχι υπό φυσικού πάθους ελαυνόμενοι, αλλά από αφύσικη αναλγησία οιστρηλατούμενοι. Κριτήριο δε του αφύσικου η έλλειψη διάκρισης.

Οι κάτοικοι προϋπαντούν τους Σταυροφόρους, εισερχόμενους ανεμπόδιστα στην Πόλη, με λιτανείες κρατώντας σταυρούς και άγιες εικόνες. Αλλ' αυτοί ατάραχοι, ουδ' εκ θυμού κινούμενοι, επιδίδονται μεθοδικά στην διαρπαγή πλούτου. **Η Πόλη ήταν η πρωτεύουσα του κόσμου, θάυμα ιδέσθαι.** Πλούτος αμύθητος ανέλαβε την μορφή κάλλους, και φως άστραψε ουράνιο επί γης. Οι ναοί ιδίως ήσαν «κόσμος» κάλλους βριθόντες κοσμημάτων κάλλους. **Αλλά οι Βάρβαροι Χριστιανοί ενδιαφέρονται για πολύτιμους λίθους και χρυσό και άργυρο, όχι για τις μορφές κάλλους που αυτά τα υλικά έπαιρναν σε σκεύη και θρόνους και τράπεζες.** Τα διέλυαν λοιπόν απερίσπαστοι για να εξοικειωθούν το οικείο τους όφελος. Τα ίδια έπραξαν και στον μεγάλο ναό της Σοφίας. Η αγία τράπεζα ήταν ένα όλως ιδιαίτερο αριστούργημα: είχαν λιώσει όλες οι πολύτιμες ύλες και είχαν συντηχθεί και συγκερασθεί **«εις ενός ποικιλοχρόου κάλλους υπερβολήν».** Την κατατεμάχισαν και διαμέρισαν οι σκυλευτές. Έφεραν μέσα στον ναό υποζύγια και ημιόνους μέχρι εντός των ιερών για να κουβαλήσουν τα προϊόντα της καταστροφικής τους μανίας, τα ζώα

γλιστρούσαν πάνω στην στιλπνότητα των μαρμάρινων δαπέδων, τα κεντούσαν για να περπατήσουν, αίμα και αφοδεύσεις μίαιναν την εκκλησία.

ἀλλὰ καὶ γυναικάριον τι σεσωρευμένον ἀμαρτίαις, Ἐριννύων ζάκορον, δαιμόνων πρόσπολον, ἀρρήτων τε γοητειῶν καὶ ἐπιρρήτων ἐπωδῶν ἐργαστήριον, καταστρηνιάσαν Χριστοῦ, ἐπὶ τοῦ συνθρόνου ἰζήσαν κεκλασμένον ἀφῆκε μέλος, καὶ πολλάκις περιδινηθὲν εἰς ὄρχησιν τῷ πόδε παρενεσάλευεν.

Και αυτοί που λύσσαξαν έτσι κατά των θείων φέρθηκαν ανάλογα προς τους ανθρώπους. Παντού σε ναούς σε σπίτια σε δρόμους σε στενά σκοτωμοί παντοειδείς και βιασμοί αλλόκοτοι και διασπασμοί εξαλλαγμένοι.

Περιγράφει ο Χωνιάτης την φυσιογνωμία και χαρακτήρα των βαρβάρων Δυτικών. Αυτά τα φρικώδη έκανε

ὁ χαλκοῦς αὐχὴν, ἡ ἀλαζὼν φρήν, ἡ ὀρθὴ ὄφρυς, ἡ ἀεὶ ξυριῶσα καὶ νεανισκευομένη παρειά, ἡ φιλαίματος δεξιὰ, ἡ ἀκρόχολος ρίν, ὁ μετέωρος ὀφθαλμός, ἡ ἄπληστος γνάθος, ἡ ἄστοργος γνώμη, ἡ τορὴ καὶ τροχαλὴ λαλιὰ καὶ μόνον οὐκ ἐπορχουμένη τοῖς χεῖλεσι

Στιγματίζει την βαρβαρική υποκρισία. Αυτοί με τον σταυρό συσσωματωμένο πάνω τους, που ορίστηκαν πριν αναχωρήσουν ότι δεν θα πειράζουν χριστιανό και θα περάσουν χριστιανική γη χωρίς να κοιτάζουν δεξιά και αριστερά, ότι θα μείνουν αγνοί από ομιλίας γυναικών όσο σταυροφορούν, αυτοί απέδειξαν ότι από τον μαργαρίτη του Χριστού προτιμούν τους μαργαρίτες της γης.

Αντιπραθέτει την αξιέπαινη συμπεριφορά των Μωαμεθανών όταν κατέλαβαν την Ιερουσαλήμ από τους Σταυροφόρους.

οἱ δ' ἐξ Ἰσμαήλ οὐχ οὕτως, ὅτι μὴ καὶ πάνυ φιλανθρώπως καὶ προσηνῶς τοῖς ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν προσηνέχθησαν, τῆς Σιών κατισχύσαντες. οὔτε γὰρ γυναῖξί Λατινίσιν ἐπεχρεμέτισαν, οὔτε τὸ Χριστοῦ κενήριον πολυάνδριον πεσόντων ἔδειξαν, οὔδ' ἐκάθοδον ἐς ἄδου τὴν πρὸς τὸν ζωηφόρον τάφον εἴσοδον, οὔδ' ἐθάνατον τὴν ζωὴν, οὔδ' ἐπτῶσιν τὴν ἀνάστασιν, ἀπαξάπασι δ' ἀνέντες τὴν ἔξοδον χρυσίοις ἀριθμῶ κατ' ἄνδρα βραχέσιν ἀφώριζον τὰ ζωάγρια, τὰ λοιπὰ τοῖς κεκτημένοις παρέντες, κἄν ψάμμῳ ἦσαν παρόμοια.

Αναλύεται ο ιστορικός σε οικτιρμούς και σχετλιασμούς, αναρωτιέται για τις βουλές του Κυρίου, προσεύχεται, αμφιβάλλει για την λειτουργία της ιστορικής συγγραφής όταν διακρινίζει μνημονεύουσα το ακαλλές και αντίθεον.

(Νικήτας Χωνιάτης, *Χρονική Διήγησις, Βασιλεία Αλεξίου του Δούκα του και Μούρτζουφλου*, p. 757.3 – 770.13, Bekker)

Ο συγγραφέας εξακολουθεί τον στηλιτευτικό κατά των βαρβάρων Δυτικών στην συνέχεια τη ιστορίας του. Όπου καυτηριάζει και την πολιτική και στρατιωτική παρακμή του Βυζαντίου, που έκανε το αδιανόητο πραγματικότητα. Ο Σόλων επικρίνει τους Αθηναίους που δίνοντας πίστη στα λόγια πονηρού πολιτικού, δεν προσέχουν τα έργα του και έτσι πέφτουν στην παγίδα της δουλοσύνης. Αλλά για να έχει νόημα η κριτική, πρέπει ο κρινόμενος να μην έχει χάσει παντελώς την αίσθηση του όντος και το κριτήριο της αλήθειας. Αυτό ίσχυε τότε, στην Αθήνα των αρχών του 6^{ου} π. Χ. αιώνα. Τί όφελος στα κοινά να προσφέρει η ιστορική κριτική όμως τώρα, γράφει, σε ανθρώπους

ὧν οἱ μὲν βασιλεῖς ἐν ραθυμίᾳ τραφέντες ἦσαν ἐξ ἀρχῆς καὶ ρέγκοντες ἡδύτερον Ἐνδυμίωνος καὶ τὰ δεῖπνα πρωϊαίτερον προσιέμενοι, καὶ τοσοῦτον τῆς τῶν πραγμάτων εὐκαιρίας ἐκδιιστάμενοι, οἷα φαύλως ἐν τοῖς ὅλοις ἡγμένοι, ὡς ἐν χειμῶνι μὲν τὰ ἄνθη ζητεῖν ἔαρος δὲ ποθεῖν ὀπωρίζεσθαι, τὸ δὲ πολίτευμα ἐμπορικὸν τε καὶ κάπηλον τὸ φρονεῖν, καὶ μὴ μόνον οὐχὶ σάλπιγξι τοῦ λέχους ανιστάμενον ἀλλ' οὐδ' ὠδαῖς ὀρνίθων διυπνιζόμενον, ὡς καὶ τὸ ὅλον καθεῦδον καὶ μὴ ἐγνῶκός ποτε πόλεμον

(Χωνιάτης, *Χρονική Διήγησις, Τα μετά την άλωσιν συμβάννα τη Πόλει*, p. 772.19 – 773.6 Bekker)

Οπότε αφήνει την κρίση και επίκριση και πάει στην διήγηση.

Πόσο σύγχρονο για το Νεοελληνικό καθεστώς!

Τέτοια η παρακμή του Βυζαντίου ήδη στην τροπή του 12^{ου} προς τον 13^ο αιώνα.

Αλλά η τρυφή και άνανδρος γεροντική παρακμή του Βυζαντίου δεν συγκρίνεται προς την βαρβαρική ασχήμια των εκ δυσμών φερτών.

Ορίζεται πατριάρχης στην Πόλη κάποιος Θωμάσιος εκ Βενετίας, μέσης ηλικίας, κατά την σωματική πλάση αηδώς ευτραφέστερος σιτευτού χοίρου, εξυρισμένος τον πώγωνα και το στήθος, που φορούσε κατάσαρκα ένα εφαρμοστό ρούχο σαν δεύτερο δέρμα σαν για να μη χύνεται η πληθωρική του κακοσαρκία, και περιέστρεφε ένα μεγάλο δαχτυλίδι στο δάκτυλο, ή παρουσιαζόταν με γάντια στα χέρια γεμάτα δαχτυλίδια. Η περιγραφή του

Ἑλληνα σε αὐτὴν τὴν εἰκόνα ορίζει περιφρονητικὰ τὴν βαρβαρικὴ ἀντίθεση πρὸς τὸ κάλλος. (Τοῦ αὐτοῦ μακαρίτου κυρίου Νικήτα τοῦ Χωνειάτου, ἀπὸ τῆς αὐτοῦ ἱστορίας περὶ Κωνσταντινουπόλεως, 1, p. 854. 5 – 855.9 Bekker).

Καὶ ἀκολουθεῖ, (στο ἔργο αὐτό), ἡ ἀναφορὰ τῶν ἀρχαίων ορειχάλκινων ἀγαλμάτων ποὺ κοσμοῦσαν τὴν Πόλη, τὰ ὁποῖα ὁ Δυτικὸς βαρβαρισμὸς ἐχύτευσε γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ χρηστικὸ χαλκὸ ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς μορφῆς τους. Ἡ πεμπτούσια τοῦ νοήματος τῆς ἀντίθεσης Ἑλληνα (πολιτισμικὸς Ἑλληνισμὸς) καὶ Βαρβάρου («πολιτισμένου» ἢ ἀπολίτιστου).

ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐν τῷ ἵππικῷ ἰσταμένων ἀγαλμάτων καὶ ἀλλοίων θαυμαστῶν ἔργων τὴν καταστροφὴν παρῆκαν οἱ τοῦ καλοῦ ἀνέραστοι οὗτοι βάρβαροι, ἀλλὰ καὶ ταῦτα κεκόφασιν εἰς νόμισμα, ἀνταλλασσόμενοι μικρῶν τὰ μεγάλα καὶ τὰ δαπάναις πονηθέντα μεγίσταις οὐτιδανῶν ἀντιδιδόντες κερμάτων.

(Χωνιάτου ἀπὸ τῆς αὐτοῦ ἱστορίας περὶ Κωνσταντινουπόλεως, 5, p. 848.19 – 849.5 Bekker)

Διαυγὴς ἡ Δωρικὴ οὐσία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐρως κάλλους καὶ ἀπαξίωση τῆς χρηστικῆς «αξίας», με ἀρχέτυπο τὸ νόμισμα.

(Για τὰ ἀγάλματα ποὺ περιγράφει ὁ Χωνιάτης καὶ τὴν ταυτοποίησή τους θὰ γράψω εἰδική μελέτη).

Οἱ Λατίνοι, ἀναίσθητοι τοῦ κλασσικοῦ ἐρώτα τοῦ κάλλους, ἀμέτοχοι τῆς ὀρθοδόξου πνευματοφορίας, ἀδιάρθρωτοι στὴν αυτοκρατορικὴ ἀρχὴ καὶ στὶς δομές τῆς, ξένοι στὸν γεωπολιτικὸ χώρο μας, ἀλλότριοι τῆς πολιτισμικῆς ταυτότητάς μας, ἀποβλήθηκαν ἀπὸ τὸν τόπο καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ χωρὶς νὰ ἀφήσουν ἀποτύπωμα τῆς τυχαίας παρουσίας τους.

*

Ἡ διαφορὰ τοῦ χαρακτήρα τῶν δυο ὁροσῆμων, τοῦ 1204 καὶ τοῦ 1453, εἶναι ἐπιβλητικὴ.

Από την μια ξένη γεωπολιτική παρέμβαση και πολιτισμική αλλοτρίωση. Από την άλλη οικεία γεωπολιτική διευθέτηση και διατήρηση πολιτισμικής ταυτότητας.

Κράτιστα εμφανίζεται η ουσιαστική διαφορά στην διαφορά συμπεριφοράς του Πάπα προς τον Θωμά Παλαιολόγο αφ' ενός, του Μωάμεθ προς τον Δημήτριο αφ' ετέρου. Συγκλονιστικά αποκαλυπτική είναι η επιστολή του Βησσαρίωνα προς τον παιδαγωγό των παιδιών του Θωμά για τον πλήρη εκλατινισμό τους. Ένα ανατριχιαστικό έγγραφο καθολικής αλλοτρίωσης που διασώζει ο Φραντζής στο *Χρονικό* του. Τόσο όμοιο προς τις αντίστοιχες προσπάθειες εξευρωπαϊσμού των Ελλήνων από το νεοελληνικό καθεστώς.

Και βεβαίως δικαιώνεται απόλυτα ο Παπαδιαμάντης («*Γυφτοπούλα*») στην περιφρονητική απαξίωση του Βησσαρίωνα.